

Jak uobecnia się prakseologia w Polsce?

Ryszard Banajski

Towarzystwo Naukowe Prakseologii
r.banajski@upcpoczta.pl

Artykuł koresponduje częściowo z artykułem prof. W. Gasparskiego *Prakseologia – wariacje na temat...*, opublikowanym w jubileuszowym tomie „Prakseologii” (150/2010). Autor dokonał w nim przeglądu wybranych publikacji pomieszczonych w internecie pod hasłem „praxiology” (lub „praxeology” według pisowni von Misesa) – głównie w języku angielskim. Przedmiotem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi – z natury pobieżna ze względu na mnogość analizowanych tekstów – na pytanie: jak

uobecnia się prakseologia w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu 2005–2014.

Słowa kluczowe: prakseologia ogólna, prakseologia szczegółowa, Towarzystwo Naukowe Prakseologii, rocznik „Prakseologia”, rocznik „Praxiology”, publikacje prakseologiczne, edukacyjne instytucje prakseologiczne

Wstęp

Niniejszy artykuł koresponduje częściowo z artykułem prof. Wojciecha Gasparskiego *Prakseologia – wariacje na temat...*, opublikowanym w jubileuszowym tomie czasopisma „Prakseologia” (150/2010). Autor dokonał w nim przeglądu wybranych publikacji pomieszczonych w internecie pod hasłem „praxiology” (lub „praxeology” według pisowni von Misesa) – głównie w języku angielskim. Przedmiotem mojego artykułu jest próba odpowiedzi – z natury pobieżna ze względu na mnogość analizowanych tekstów – na pytanie: jak uobecnia się prakseologia w Polsce w ostatnim dziesięcioleciu

2005–2014 (dolna granica nie jest sztywna). Podstawą analizy są głównie teksty internetowe (pozyskiwane dzięki wyszukiwarce Google), ale ich ogląd i strukturyzację determinuje w dużym stopniu wieloletnie doświadczenie autora wyniesione z działalności na forum Towarzystwa Naukowego Prakseologii. Sporo tekstów cyfrowych jest dostępnych także w tradycyjnej wersji papierowej.

Ważnym motywem pochylenia się nad tym tematem jest chęć zweryfikowania pojawiających się w internecie i w innych mediach opinii, że prakseologia przeżywa stagnację, a pewien internauta wyraził to nawet dość dosadnie: „prakseologia umarła”.

Materiał będący przedmiotem analizy jest obszerny. Po wpisaniu hasła „prakseologia” pojawiło się 63 700 wyników (stan z 13 marca 2015 r.). W tym czasie hasło „praxeology” miało 133 000 wyników, w tym „praxiology” obejmowało 62 500 pozycji. Nie sposób przejrzeć dokładnie tysiące plików, ale po pierwsze, ograniczyłem analizę do pozycji z ostatniego dziesięciolecia, po wtóre, jest sporo powtórzeń wyników, po trzecie, wyszukiwarka nierzadko błędnie odczytuje wpisane hasło, wreszcie, w jakimś pliku pojawia się słowo „prakseologia” pozbawione sensownego kontekstu treściowego. Sięgałem też do innych haseł, np. „katedry i zakłady prakseologii”, co dało aż 313 000 wyników (stan z 13 marca 2015 r.), lecz to złudna statystyka, bo wyszukiwarka odnotowywała dowolną wzmiankę o prakseologii kojarzoną z dowolną placówką naukową. Hasło „prace doktorskie z prakseologii” – zero wyników z ostatniego ćwierćwiecza, ale jest dużo wzmianek o pracach doktorskich obronionych w dawnym Zakładzie Prakseologii. Jest oczywiście wiele prac doktorskich dotyczących organizacji i zarządzania, w których nawiązuje się wyraźnie do kategorii prakseologicznych. „Prakseologia polityczna” pojawia się w 26 500 plikach, a „bioprakseologia” ma tylko trzy wyniki.

O „kondycji” danej dyscypliny naukowej decyduje w dużym stopniu jej zaplecze instytucjonalne: katedry/zakłady naukowe uprawiające daną dyscyplinę, zatrudnieni w nich pracownicy naukowcy lub naukowcy w różny sposób powiązani z badaniem lub upowszechnianiem danej dyscypliny, wydawnictwa i czasopisma poświęcone tej

dyscyplinie, powiązanie z praktyką społeczno-gospodarczą i inne czynniki instytucjonalne. W świetle tych kryteriów instytucjonalny rozkwit prakseologii przypada na przełom lat 60. i 70., zwłaszcza na początek lat 70., gdy Zakład Prakseologii i całe środowisko prakseologiczne opromieniała jeszcze żywa myśl i charyzma twórcy tej dyscypliny, a Zakład Prakseologii dysponował rozbudowaną strukturą, tj. pracownikami: ogólnoprakseologiczną, epistemologiczną, organizacji działalności administracyjnej oraz dokumentacji i informacji naukowej, a ponadto funkcjonowały wydzielone zespoły – metodologii projektowania i prakseologii formalnej. W listopadzie 1971 r. Zakład Prakseologii miał 11 samodzielnych pracowników naukowych, 9 adiunktów z doktoratem, 6 pomocniczych pracowników naukowych i 22 pracowników naukowo-technicznych oraz 4 pracowników administracji. Imponująca była liczba doktorantów – 71 osób. Zakład dysponował kwartalnikiem (od 1972 r.) „Prakseologia” i periodykiem „Humanizm Pracy”. Wkrótce, bo już w 1973 r., czynniki zewnętrzne doprowadziły Zakład do regresu organizacyjnego, co osłabiło potencjał naukowy placówki. W 1985 r. ówczesny kierownik Zakładu Prakseologii i Naukoznawstwa prof. Tadeusz Pszczołowski z goryczą konstatawał: „W każdym razie, jak dotąd, sytuacja prakseologii jest dobra tylko pod względem pięknych i rozległych planów bez perspektyw realizacji” (Pszczołowski 1986: 40). W 1993 r. znika nawet nazwa „Zakład Prakseologii” i powstaje Zakład Logiki Języka i Działania IFiS PAN. Na szczęście pozostali pracownicy naukowcy, których potencjał intelektualny wyniesiony z badań i naukowych dyskusji prakseologicznych był twórczo wykorzystywany w dyscyplinach pokrewnych, zwłaszcza w nauce organizacji i zarządzania, ale także służył bezpośrednio pogłębianiu dorobku polskiej myśli prakseologicznej.

Czasopismo „Prakseologia” i „Praxiology”

Zaplecze instytucjonalne prakseologii ma obecnie charakter rozproszony, co niewątpliwie osłabia jego potencjał naukowy. Dziś jego

najważniejszym elementem jest rocznik „**Prakseologia**”, którego redaktorem naczelnym jest prof. Anna Lewicka-Strzałecka, a Radzie Redakcyjnej przewodniczy prof. Wojciech Gasparski. Pismo ukazuje się regularnie od 1962 r. (w pierwszych latach jako „Materiały Prakseologiczne” – do 1966 r. pod tą nazwą wydano 22 zeszyty) w wersji papierowej i od kilku lat dodatkowo w pdf (dostępne od rocznika 2004). Od marca 2012 r. „Prakseologia” jest wydawana w kooperacji Instytutu Filozofii i Socjologii PAN oraz Akademii Leona Koźmińskiego. Jak zaznaczono w słowie „Od Redakcji” w tomie 152/2012 „Ta instytucjonalna koalicja z jednej strony wskazuje na filozoficzne korzenie prakseologii, z drugiej zaś – na jej teorioorganizacyjną i praktyczną orientację, ucieleśnioną w pracach uczonych, takich jak Tadeusz Kotarbiński, Jan Zieleniewski, Tadeusz Pszczołowski, Witold Kieżun, Wojciech Gasparski” (2012: 8). Choć od wielu lat jest to rocznik, w 2012 r. udało się wydać dwa tomy pisma, co jest niewątpliwie zasługą redaktor naczelnej. Wachlarz tematyczny pisma jest bardzo szeroki, ale publikowane w nim materiały łączy motyw badań i refleksji nad sprawnością różnych działań, a od 10 lat jest też uwyraźniona etyczność działań. Pismo stanowi najbardziej przekonujące świadectwo żywotności prakseologii, chociaż jak wszystkie współczesne periodyki naukowe w niewielkim stopniu sprzyja integracji środowiska publikujących w nim autorów. „Prakseologia” znajduje się na prestiżowej liście czasopism punktowanych ERIH (European Reference Index for the Humanities) i jest ulokowana w kategorii C.

Od 20 lat, staraniem prof. Wojciecha Gasparskiego, jest wydawana seria „**Praxiology; The International Annual of practical Philosophy and Methodology**”. Jest to pismo w języku angielskim, wydawane przez TNP wspólnie z Transaction Publishers New Brunswick (USA) – London (UK). Na poszczególne tomy „Praxiology” składają się teksty prakseologiczne autorów zagranicznych (m.in. T. Airaksinen, V. Aleksandre, D. Bazin, A. Collen, G. Enderle, L. Zsolnai) i polskich (W. Gasparski, B. Rok, P. Makowski, M. Bonecki, K. Nowak Posadzy i inni).

Pierwszy tom tego pisma pt. *Praxiologies and the Philosophy of Economics* pod redakcją J. L. Auspitz, W. W. Gasparskiego, M. K. Mlickiego i K. Szaniawskiego został wydany w 1992 r. i niemal każdego roku pojawia się kolejny. Wkrótce ukaże się XXIII tom tego pisma.

Towarzystwo Naukowe Prakseologii

Po rozwiązaniu Zakładu Prakseologii lukę w integrowaniu środowiska prakseologów i przedstawicieli dyscyplin pokrewnych stara się wypełnić powołane na początku 1990 r., z inicjatywy byłych pracowników tegoż Zakładu z prof. W. Gasparskim na czele, **Towarzystwo Naukowe Prakseologii**. Jego podstawowym celem jest – w świetle statutu – uprawianie i krzewienie prakseologii oraz dyscyplin pokrewnych głównie poprzez badania naukowe, zebrania, wykłady i dyskusje naukowe oraz działalność wydawniczą. Ta działalność powinna sprzyjać integrowaniu środowiska prakseologów i refleksyjnych praktyków. Od kilku lat liczba członków Towarzystwa utrzymuje się na poziomie około dwustu osób, bo choć przyjmowani są nowi członkowie, to z różnych powodów (naturalnych, wyjazdów zagranicznych itp.) odchodzą wcześniej przyjęci członkowie. Od kilku lat Towarzystwo dysponuje własną stroną internetową (www.tnp.edu.pl), która odnotowała 14 030 wizyt (stan na dzień 4 marca 2015 r.). Do tej pory nie ukształtował się jednak stały zespół redagujący stronę, choć stale wzbogaca się ona o nowe treści. Dobrze zapowiadającą się inicjatywą jest przygotowywany już projekt cyfrowych „Zeszytów Naukowych TNP” pod tytułem „Prakseologia i Zarządzanie”. Spośród ponad 200 członków Towarzystwa w comiesięcznych seminariach Etyki Biznesu (współorganizowanych przez Katedrę Etyki Biznesu i Centrum Etyki Biznesu i Innowacji Społecznych przy IFiS PAN i ALK oraz Zespół Socjologów Ekonomicznych IFiS PAN)) i konferencjach organizowanych przez Towarzystwo i współpracujące uczelnie oraz instytucje biznesowe uczestniczy kilkadziesiąt osób. W 2013 r. kondycję ponad 300 dzia-

łąjących w Polsce towarzystw naukowych oceniał pierwszy kongres naukowy tych organizacji i w świetle tych ocen TNP wypada całkiem dobrze (2013, t. I i II). Na sesji plenarnej Kongresu prezes Towarzystwa przedstawił referat *Działalność Towarzystwa Naukowego Prakseologii na rzecz rozwoju infrastruktury etycznej w polskim biznesie* (2013: 25–33). Warto zaznaczyć, że założyciele TNP już w pierwszym swoim programie przyjęli jako jeden z głównych celów badawczych analizowanie problemów moralnych powstałych w nowym ustroju gospodarczym, tzn. w gospodarce rynkowej, oraz upowszechnianie w środowisku gospodarczym społecznie akceptowanych projektów etycznych. W 1994 r. powstała Sekcja Etyki Biznesu TNP, która w kooperacji z IFiS PAN i innymi placówkami naukowymi zorganizowała pierwsze ogólnopolskie konferencje naukowe poświęcone etyce biznesu.

Dzięki inicjatywie prof. Zbigniewa Kierzkowskiego i powołanej przez niego Wirtualnej Organizacji Działań (WOD), która przyjęła patronat naukowy TNP, myśl prakseologiczna od 10 lat pojawia się w corocznych seminariach i wydawnictwach WOD. Obie strony odnoszą z tego korzyści: środowisko informatyków zapoznaje się z narzędziami prakseologicznymi, które są pomocne w badaniach zagadnień świata cyfrowego, prakseologia zaś ma możliwości weryfikowania swoich narzędzi metodologicznych w najnowszej sferze ludzkich działań (Banajski, Kierzkowski 2014: I–XIV).

TNP stara się upowszechnić dorobek prakseologii w ramach wrześnieowych Festiwalu Nauki. Od 2001 roku Towarzystwo organizuje otwarte dyskusje klubowe, podczas których podejmowane są takie tematy jak skuteczność a etyczność w polityce, konkurencja w gospodarce i polityce, bariery sprawnego współdziałania wśród Polaków, przemiany pracy w Polsce – przeszłość, teraźniejszość, przyszłość i inne.

TNP stara się upowszechnić dorobek twórcy polskiej szkoły prakseologicznej i ukazać jego współczesną recepcję. W 2006 r., w związku ze 120. rocznicą urodzin Tadeusza Kotarbińskiego i 25. rocznicą jego śmierci, TNP wystąpiło z wnioskiem do Prezydium

Polskiej Akademii Nauk o ustanowienie roku 2006 Rokiem Tadeusza Kotarbińskiego. Najwyższe gremium naukowe w Polsce przyjęło w tej sprawie stosowną uchwałę, dając w ten sposób wyraz szczególnego uznania dla wybitnej roli Tadeusza Kotarbińskiego oraz znaczenia jego dorobku naukowego dla polskiej kultury i humanistyki. Podsumowaniem imprez rocznicowych była sesja naukowa zorganizowana przez Polską Akademię Nauk i TNP pod tytułem *Myśl Tadeusza Kotarbińskiego i jej współczesna recepcja*. Zbiór referatów i wspomnień zaowocował pracą zbiorową pod tym samym tytułem (Banajski, Gasparski, Lewicka-Strzałecka 2006).

Akademickie placówki prakseologiczne i wykłady z prakseologii

W Polsce odczuwalny jest brak centralnej placówki prakseologicznej, jaką był kiedyś Zakład Prakseologii PAN. Istnieje jednak kilka akademickich zakładów naukowych, które mają w swej nazwie słowo „prakseologia” lub odpowiednie określenie przymiotnikowe, a obszarem ich badań naukowych i działalności dydaktycznej są adekwatne do profilu uczelni pola zainteresowań prakseologicznych. Placówki te nie aspirują jednak do pełnienia funkcji integrującej całe środowisko prakseologów.

W 2008 r. w Instytucie Politologii i Europeistyki Uniwersytetu Szczecińskiego powołany został **Zakład Prakseologii, Heurystyki i Marketingu Politycznego** (IPE WH US 2014). Jego kierownikiem jest prof. Benon Szałek. W programie badawczym Zakładu wskazuje się głównie na „szeroko rozumianą prakseologię i heurystykę w odniesieniu do polityki, administracji i gospodarowania”. W druku jest monografia prof. B. Szałka *Prakseologia i heurystyka. Zagadnienia wybrane*.

W Instytucie Zarządzania Akademii Obrony Narodowej znajduje się wyodrębniony **Zakład Prakseologii**, którym kieruje dr Piotr Górny (IZ AON 2014). Głównym obszarem badawczym Zakładu są zagadnienia sprawności w dziedzinie bezpieczeństwa.

W 2006 r. w Instytucie Filozofii UMCS powołano **Zespół Badawczy Prakseologii im. Tadeusza Kotarbińskiego**. Mimo szumnych zapowiedzi badawczych na początku działalności i wydania jednego tomu „Studiów Prakseologicznych” Zespół okazał się efemerydą. Nie ma o nim żadnej wzmianki w 54-stronicowym sprawozdaniu z działalności Instytutu Filozofii w 2013 r. Jeden z zespołów badawczych tego Instytutu zajmuje się problematyką prakseologiczną w kontekście badań interdyscyplinarnych (Sprawozdanie 2013).

Tematykę prakseologiczną podejmują, odpowiednio do swojego profilu kształcenia, uczelnie katolickie. Na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego funkcjonują dwie katedry prakseologiczne: **Katedra Eklezjologii i Prakseologii Apologijnej** oraz **Katedra Prakseologii Pastoralnej i Organizacji Duszpasterstwa** (Uchwała 2013). W ramach działalności dydaktycznej katedry te prowadzą seminaria prakseologiczne, które zajmują się m.in. metodyką pisania prac licencjackich, magisterskich i doktorskich. Istniejąca do 2013 r. Katedra Prakseologii Dziennikarskiej została przekształcona w Katedrę Public Relations oraz Katedrę Internetu i Komunikacji Cyfrowej.

Na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na Wydziale Teologii powstała w 2014 r. **Katedra Prakseologii Pastoralnej**, której kierownikiem jest ks. prof. Wiesław Przygoda. Katedra podejmuje badania w trzech kierunkach: socjologii religii, organizacji duszpasterstwa i teologii charytatywnej. Celem tych badań jest „doskonalenie prakseologicznych modeli działalności pastoralnej Kościoła w Polsce” (Katedra, 2014).

W Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (Krakowskiej Szkole Wyższej) na Wydziale Ekonomii i Zarządzania funkcjonuje **Katedra Zarządzania i Edukacji Prakseologicznej**, której kierownikiem jest prof. Wiktor Adamus. Strona internetowa Katedry jest w przygotowaniu, więc brakuje dostępnych informacji o profilu badawczym placówki.

Prakseologia jest przedmiotem wykładów i seminariów w wielu innych uczelniach. Skoro prakseologię traktuje się

powszechnie, przynajmniej w Polsce, jako metateorię dla nauk o sprawnym działaniu niższego szczebla abstrakcji, oczywista jest jej obecność w programach nauczania, badaniach i wydawnictwach wydziałów/instytutów zarządzania nie tylko uczelni ekonomicznych, ale także szkół biznesowych, uniwersytetów i politechnik. Co prawda rzadko pojawia się wyodrębniony przedmiot zawierający w swej nazwie określenie „prakseologia”, ale większość przedmiotów na wspomnianym kierunku studiów zawiera bogate treści prakseologiczne wyrażone wprost na poziomie uogólnień typowych dla prakseologii i dopełnionych uszczegółowionymi treściami skonkretyzowanej problematyki zarządzania.

Przykładem wyodrębnienia prakseologii jako przedmiotu wykładu jest jedna z najstarszych uczelni prywatnych w Polsce – Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu.

Na uwagę zasługuje szczególna pozycja prakseologii w Akademiach Wychowania Fizycznego. W internecie jest dostępny m.in. 30-godzinny szczegółowy program prakseologii, opracowany i wykładany przez prof. Gabriela Łasińskiego (Łasiński 2012). Program obejmuje prakseologiczne podstawy zarządzania i zagadnienia najbliższe profilowi uczelni, tj. podstawy zarządzania organizacją sportową.

W Instytucie Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa UKSW, powstałym w 2002 r., wykładane są takie przedmioty, jak: prakseologia dziennikarska, prakseologia dziennikarska i komunikacja cyfrowa oraz prakseologia i retoryka dziennikarska. W Instytucie Filozofii UKSW jest realizowany przedmiot pod nazwą „aksjologia i prakseologia”, którego celem jest kształtowanie umiejętności prakseologicznej oceny według kryteriów skuteczności, ekonomiczności i racjonalności. Składa się nań 15 godzin wykładów i 15 godzin ćwiczeń. Na UKSW jest też wykładany przedmiot pod nazwą „Prakseologia międzynarodowa”. Wykład prowadzi prof. Cezary Mik. Przedmiot wykładu koncentruje się na sprawności dyplomacji. Autor programu przyjmuje, że postępowanie aktorów społeczności międzynarodowej określają dwie wartości: siła i sprawność (Mik 2014). Prakseologia międzynarodowa jest pojęciem rzadko używa-

nym. Nawet autorzy prac o stosunkach międzynarodowych, którzy określają je jako prakseologie szczegółowe – jak np. prof. Mirosław Sułek – nie używają pojęcia „prakseologia międzynarodowa”.

Częściej spotyka się określenie „prakseologia polityczna”. Uniwersytet Zielonogórski przy charakterystyce kierunku politologia dodaje w nawiasie „prakseologia polityczna”. Przed laty istniała prywatna uczelnia pod nazwą Wyższa Szkoła Liderów Społecznych i Mediów, której program uwzględniał prakseologię polityczną. Przedmiot ten zawierał podstawy prakseologii, a poszczególne zagadnienia prakseologiczne egzemplifikował działaniami politycznymi, oceniając ich sprawność w różnych wymiarach. Prof. Mirosław Karwat z UW, prezentując cele i treści socjotechniki politycznej, reprezentuje pogląd, iż socjotechnika polityczna jest konkretyzacją prakseologii, opartą na uwzględnieniu mechanizmów makrospołecznych, prawidłowości badanych przez ekonomię, socjologię, psychologię społeczną, teorię polityki (Karwat 2013). Można mieć obawy, czy takie określenia jak prakseologia polityczna czy prakseologia międzynarodowa nie są zbyt daleko idącymi skrótami myślowymi, wszak zgodnie z tradycją myśli prakseologicznej bardziej adekwatne byłyby określenia opisowe: prakseologia w sferze działań politycznych, edukacyjnych itp. Nie może jednak budzić wątpliwości taka praktyka badawcza, gdy prakseologię jako uniwersalne narzędzie metodologiczne odnosi się do różnych dziedzin/sfer aktywności ludzkiej z zaznaczeniem, że są to prakseologiczne aspekty jakichś działań.

Prakseologia trafia na publiczne otwarte fora dyskusyjne. Jak już wspomniano, od kilku lat w tygodniu Festiwalu Nauki w Warszawie TNP proponuje spotkania klubowe, które są poświęcone różnym sferom życia publicznego w aspekcie ich sprawności. Uczestniczą w nich przedstawiciele różnych generacji i zawodów. Interesujący jest też eksperyment Muzeum Sztuki w Łodzi, które w 2012 r. zorganizowało cykl spotkań o sztuce i prakseologii, starając się wykazać skuteczność sztuki (Załuski 2012).

Publikacje tradycyjne i cyfrowe

Dzięki staraniom prof. W. Gasparskiego i pracy redakcyjnej prof. Danuty Miller zainteresowani prakseologią dysponują, obok *Traktatu o dobrej robocie*, dwoma tomami spuścizny pisarskiej Tadeusza Kotarbińskiego, zawierającymi jego wszystkie teksty prakseologiczne. Ma to istotny wpływ na obecny rozwój myśli prakseologicznej w Polsce. Gdy przegląda się współczesne teksty podejmujące problematykę prakseologiczną, zwraca uwagę fakt, jak dużo jest odniesień do *Małej encyklopedii prakseologii i teorii organizacji* Tadeusza Pszczołowskiego – pracy wydanej w 1978 r. Ten fenomen zasługiwałby na osobny komentarz. Nie jest przecież przekonujący argument, że to jedyne w języku polskim takie dzieło. Ważniejsza jest aktualność tej encyklopedii. Sformułowane w niej pojęcia i reguły weryfikują się doskonale jako przydatne narzędzia badawcze w obszarze prakseologii i nauk o zarządzaniu.

Publikacji (prac zwartych i artykułów naukowych) o tematyce prakseologicznej – zarówno w tradycyjnej wersji papierowej, jak i w wersji cyfrowej – jest wiele. Spis nazwisk i autorów publikacji wykraczałby daleko poza objętość standardowego artykułu. Z konieczności wskażę zaledwie parę tytułów prac, nie kierując się ani chronologią wydawniczą (choć staram się ograniczyć do tytułów z ostatniego dziesięciolecia), ani wagą merytoryczną wydawnictw, co zresztą trudno obiektywnie ocenić.

Po ukazaniu się pracy prof. W. Gasparskiego *Prakseologia* (Gasparski 1999) całościowy przegląd głównych zagadnień prakseologicznych zawiera praca dr. Pawła Cabały *Wprowadzenie do prakseologii. Przegląd zasad skutecznego działania* (Cabała 2007). Sam autor określa tę pracę jako przewodnik po zagadnieniach prakseologicznych i skupia się na powstaniu i rozwoju prakseologii, wieloaspektowym ujęciu działania oraz postulatach skutecznego i sprawnego działania. Rok wcześniej Ryszard Panfil wydał *Prakseologię gier sportowych* (Panfil 2006), która dotyczy bezpośrednio jednej dziedziny ludzkiej aktywności, ale zawiera też sporo ogólnych wątków prakse-

ologicznych i stanowi dobry przykład wykorzystania kategorii i reguł prakseologicznych do badania działań sportowych.

W przeglądzie nowości wydawniczych o tematyce prakseologicznej nie można pominąć pracy wybitnego przedstawiciela polskiej szkoły prakseologicznej prof. Witolda Kieżuna. Wśród licznych publikacji tego autora warto zwrócić uwagę na pracę *Krytycznie i twórczo o zarządzaniu. Wybrane zagadnienia* (Kieżun 2011), która jest dziełem zbiorowym, na które składają się wybrane referaty i komunikaty wygłoszone w latach 2004–2009 na seminariach Krytycznej Teorii Organizacji, którym patronuje właśnie prof. W. Kieżun. We *Wprowadzeniu* do tej pracy W. Kieżun odwołuje się do tezy „o roli prakseologii jako megateorii współczesnej teorii zarządzania” (2011: 10).

Dr hab. Adam Szpaderski podjął zagadnienie znaczenia prakseologicznego aparatu pojęciowego dla spójnego rozwoju nauk o zarządzaniu i sfinalizował badania w tym zakresie pracą *Prakseologia a nauki o zarządzaniu. Studium metodologiczne* (Szpaderski 2013).

Jedna z ostatnich prac prof. Mirosława Sułka *Potega państw – modele i zastosowania* (Sułek 2013), odnosząca się do sfery polityki międzynarodowej, mieści się w nurcie prakseologii szczegółowej, określanej w innych publikacjach jako prakseologia polityczna. W syntetycznej wersji problematyce ujęcia oglądu prakseologicznego sfery polityki i stosunków międzynarodowych był poświęcony artykuł *Trzy działy prakseologii* (Sułek 2008: 51–70). Podstawą tego podziału – dotyczącego prakseologii szczegółowych – jest rozróżnienie trzech rodzajów działań ludzkich: współpracy, walki i rywalizacji.

Dr Magdalena Zalewska-Turzyńska z Uniwersytetu Łódzkiego opublikowała na łamach wydawnictw uniwersyteckich kilka prac dotyczących komunikowania się w ujęciu prakseologicznym. W artykule *Przydatność i zastosowanie prakseologii w badaniach procesu komunikowania w organizacji* (Zalewska-Turzyńska 2010: 377–386) uzasadniała potrzebę podjęcia zintegrowanego podejścia do komunikacji, co przedstawiła szerzej w pracy *Komunikowanie się w organizacji: stu-*

dium prakseologiczne (Zalewska-Turzyńska 2012). Ten cykl rozważań uzupełnia propozycja pomiaru skuteczności i efektywności komunikowania (Zalewska-Turzyńska 213: 639–653).

Dr Witold Kowal z Uniwersytetu Wrocławskiego podjął ciągle kontrowersyjny temat *Skuteczność i efektywność – zróżnicowane aspekty interpretacji*” (Kowal 2013). Autor konkluduje, że skuteczność to realizacja podstawowych i strategicznych celów, a efektywność ekonomiczna to interpretacja wyników i kosztów organizacji.

Dr Piotr Makowski z UAM proponuje *Nowe wprowadzenie do prakseologii Kotarbińskiego*, co stanowi interesującą próbę nowego spojrzenia na dziedzictwo teoretyczne twórcy prakseologii (Makowski 2013). Tenże autor poszukuje inspiracji prakseologicznych w pracach Michaela Bratmana, który zajmuje się filozofią działania, a szczególnie problematyką planowania w połączeniu z filozofią intencjonalności. Makowski nawiązuje do tej koncepcji i proponuje w ten sposób wzbogacić polską prakseologię. W konkluzji artykułu czytamy: „Potencjał prakseologii – uznawany przez *gros* polskich zwolenników tej dyscypliny za system skończony i wymagający jedynie popularyzacji – wymaga ponownego przepracowania, wzbogacenia o koncepcję Bratmana na temat działalności planowanej” (Makowski 2013: 84).

Oprócz tekstów, które mieszczą się w polskiej szkole prakseologicznej lub blisko z nią korespondują, pojawia się też wiele artykułów wychodzących spod pióra osób związanych z Instytutem Misesa i Fundacją Instytut Ludwika von Misesa. Jak się okazuje, ta austriacka szkoła prakseologiczna ma wielu zwolenników w Polsce. Celem działalności Instytutu i Fundacji jest wzrost świadomości ekonomicznej Polaków i przeciwdziałanie chorobie myślenia etatystycznego.

Służy temu m.in. upowszechnienie w sieci pracy Murraya N. Rothbarda (1926–1995) *Efektywność wolnego rynku*, która twórczo rozwija koncepcję von Misesa. Odbywają się Letnie Seminarium Austriackie, a plonem III LSA jest praca zbiorowa *Granice i efektywność wolnego rynku* (Nikiel, Falkowski 2010). Poglądy von Misesa i jego kontynuatora M. N. Rothbarda spotykają się z dużym zainte-

resowaniem w pewnych kręgach młodzieży akademickiej. Na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego zorganizowano w roku akademickim 2014/15 forum studentów *Prakseologia – metodologia szkoły austriackiej*.

O tych, którzy wzbogacali myśl prakseologiczną

Każda dyscyplina naukowa stara się nawiązywać do swojej historii, przypominając dorobek swych przedstawicieli. Współczesne środowisko prakseologów nie tylko stara się w publikacjach przypominać sylwetki pionierów myśli prakseologicznej, lecz także poszukuje w ich twórczym dorobku inspiracji do podejmowania nowych obszarów badawczych. Najczęściej przywoływaną postacią jest twórca prakseologii prof. T. Kotarbiński. Dość często, choć z reguły w bardziej uszczegółowionych kontekstach, przywołuje się idee prakseologiczne prof. Jana Zieleniewskiego i prof. Tadeusza Pszczołowskiego. Nazwisko prof. Jarosława Rudniańskiego pojawia się z reguły w kontekście rozważań o prakseologicznych i etycznych aspektach walki, czyli kooperacji negatywnej. Pismo „Prakseologia” stale prowadzi dział „Kronika”, który przypomina sylwetki i dorobek tych, którzy aktualnie odeszli, zarówno przedstawicieli polskiej, jak i międzynarodowej myśli prakseologicznej.

Po śmierci prof. Jerzego Kurnala (1924–2010) pojawiło się wiele wspomnień poświęconych jego życiu i dorobkowi. To autor fundamentalnej pracy *Zarys teorii organizacji i zarządzania*, wydanej w 1969 r., w której obszerny rozdział poświęcił znaczeniu prakseologii dla teorii organizacji i zarządzania. W 1972 r. spod jego pióra wyszła pierwsza praca o biurokracji (Kieżun 2011). To jest też ciągle aktualny temat, bo w zmienionych warunkach społeczno-ustrojowych rodzą się nowe formy biurokracji, skutecznie obniżające sprawność nie tylko administracji publicznej, lecz także innych sfer działalności społecznej.

Dużym zainteresowaniem cieszy się stale postać i dorobek prof. Karola Adamickiego (1866–1933). Wyszukiwarka „Google”

odnotowuje 25 800 plików z tym nazwiskiem (stan na dzień 30 marca 2015 r.). Jego pionierski dorobek także w wymiarze światowym kojarzy się przede wszystkim z problematyką naukowej organizacji (*Nasz patron* 2013), ale – jak pisał Kotarbiński – Adamiecki „uprawiał prakseologię zawężoną do zadań ważnych swoiście dla organizacji i kierownictwa prac zbiorowych o charakterze przemysłowym, handlowym i gospodarczo-administracyjnym” (Kotarbiński 2003: 125).

W publikacjach tradycyjnych i cyfrowych spotyka się odniesienia nie tylko do tak znanych twórców jak wyżej wspomniani, lecz także do mniej popularnych postaci, jak np. inż. Zygmunt Rydel (1880–1947). Pisze o nim m.in. Janusz Czekał, dowodząc, że był jednym z wybitnych prekursorów prakseologicznej teorii organizacji (Czekał 2012: 77–97).

Zakończenie

Na koniec tego krótkiego przeglądu publikacji warto zasygnalizować artykuł prof. Wiesława Sztumskiego *Blaski i cienie dobrej roboty, czyli czy Kotarbiński miał rację* (Sztumski 2011). Autor przytacza różne reguły Kotarbińskiego i analizuje pewne paradoksy. Oto niektóre z tych paradoksów. Kotarbiński uważał, że postęp wiedzy i techniki eliminuje trud pracy, a realia współczesne są takie, że pracownicy odczuwają coraz większe zmęczenie pracą. Dobra robota pomaga ludziom, ale zarazem szkodzi (zmęczenie, nierówności społeczne itp.). Zasady dobrej roboty powinny służyć wszystkim pracującym, ale korzystają z nich głównie właściciele firm i ich menedżerowie. Jeśli nawet prof. Sztumski ma rację w kwestii społecznych konsekwencji dotyczących realizacji wspomnianych reguł pracy, to przecież nie podważa to sensu reguł prakseologicznych sprawnego działania, lecz wiąże się z całym otoczeniem społecznych działań (akceptowanymi regułami sprawiedliwości, systemem prawnym, polityką społeczną itp.). Wszelka rzeczywistość ma – jak wiadomo – charakter dialektyczny, tzn. jest pełna sprzeczności. Naprzeciw tym

zagrożeniom wychodzi obecnie ważny instrument regulacyjny, tj. kryterium etyczności, które w tak znaczący sposób wzbogaca współczesną myśl prakseologiczną.

Dla starszej generacji prakseologów optymistyczne treści zawiera informacja o studenckich kołach prakseologów. Przy Wydziale Zarządzania Akademii Obrony Narodowej działa Koło Naukowe Prakseologii i Efektywności Zarządzania. Styczniowe spotkanie Koła z dr Grażyną Ożarek z Polskiego Komitetu Normalizacyjnego było poświęcone prakseologii w normalizacji (Prakseologia w normalizacji 2015). Na Wydziale Informatyki i Nauki o Materiałach Uniwersytetu Śląskiego działa Koło Naukowe Prakseologii Informatycznej.

W konkluzji można więc skonstatować, że prakseologia jest ciągle żywą dyscypliną naukową, że rozwijają ją i wzbogacają współczesne nauki o zarządzaniu i inne nauki szczegółowe, co potwierdza jej interdyscyplinarny charakter. Byłoby jednak wskazane, by co pewien czas jej dorobek był poddany pewnej rekapitulacji, przynajmniej po to, by zakreślić nowe obszary badawcze.

BIBLIOGRAFIA

- Banajski R., Gasparski W., Lewicka-Strzałecka A., red. (2006), *Myśl Tadeusza Kotarbińskiego i jej współczesna recepcja*, PAN i TNP, Warszawa.
- Banajski R. (2013), *Działalność Towarzystwa Naukowego Prakseologii na rzecz rozwoju infrastruktury etycznej w polskim biznesie*, w: Kruszewski Z. (red.), *Towarzystwa Naukowe w Polsce. Dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, Warszawa, t. I.
- Banajski R., Kierzkowski Z. (2014), *Społeczności w świecie cyfrowym. Kształtowanie społeczności informacyjnych i internetowych wspólnot wirtualnych*, „Spektrum”, 7–8.
- Cabała P. (2007), *Wprowadzenie do prakseologii. Przegląd zasad skutecznego działania*. Akademia Ekonomiczna, Kraków.
- Czekaj J. (2012), *Zygmunt Rytel – prekursor prakseologicznej teorii organizacji*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, www.ue.katowice.pl/.../studia-ekonomiczne-zeszyty-naukowe.html [dostęp 3.02.2015].
- Gasparski W. (1999) *Prakseologia*, Oficyna Wydawnicza Warszawskiej Szkoły Zarządzania, Warszawa.

- Instytut Zarządzania AON* (2014). w-zid.aon.edu.pl/WZiD/index.php/jednostki-wydzialu-instituty.../78-iz [dostęp 20.02.2015].
- Karwat M. (2013), *Zakres problemowy wykładu „Socjotechnika polityczna”*, www.teoriapolityki.pl/app/download/.../SOCJOTECHNIKA_2013.docx [dostęp 7.03.2015].
- Katedra Prakseologii Pastoralnej* (2014), www.kul.pl/katedra-prakseologii-pastoralnej-art_11933.html [dostęp 25.03.2015].
- Kieżun W. (2011), *Ku czci Profesora Jerzego Kurnala*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie” (WSM), zesz. 1–4, t. V, także w „Prakseologia” 152/2012 oraz *Wspomnienie*, www.pte.pl/pliki/1/94/kiezun1.doc [dostęp 24.03.2015].
- Kieżun W., red. (2011), *Krytycznie i twórczo o zarządzaniu. Wybrane zagadnienia*, Oficyna WALTERS Kluwer Business, Warszawa, www.profinfo.pl/img/401/pdf40156908_3pdf [dostęp 2.02.2015].
- Kotarbiński T. (2003), *Dzieła wszystkie. Prakseologia. Część II*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich i Wydawnictwo PAN, Warszawa.
- Kowal W. (2013), *Skuteczność i efektywność – różnicowane aspekty interpretacji*, „Organizacja i Kierowanie”, 4.
- Kruszewski Z., red. (2013), *Towarzystwa Naukowe w Polsce. Dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, Rada Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN, Warszawa, t. I i II.
- Łasiński G. (2012), *Prakseologia*, www.awf.wroc.pl/files_mce/WYDZIAL_WF/Katedra_Komunikacji_i_Zarzadzania_w_Sporcie/Materialy_do_pobrania-ZKSiM/Prakseologia_sylabus.pdf [dostęp 5.03.2015].
- Makowski P. (2013), *Nowe wprowadzenie do prakseologii Kotarbińskiego*, www.slideshare.net/piotrmakowski/document1-22247811 [dostęp 15.01.2015].
- Makowski P. (2013), *Bratman i prakseologia minimalna*, www.academia.edu/.../Bratman_i_prakseologia_minimalna_an [dostęp 20.01.2015].
- Mik C. (2014), *Prakseologia międzynarodowa*, notatek.pl/wyklad-prakseologia-miedzynarodowa [dostęp 3.03.2015].
- Nasz patron* (2013), karole.zie.pg.gda/?page_id=59 [dostęp 14.03.2015].
- Prakseologia w normalizacji* (2015), <https://pl-pl.facebook.com/.../Kolo-Naukowe-Prakseologii/14196630...> [dostęp 1.03.2015].
- Nikiel P., Falkowski W. (2010), *Granice i efektywność wolnego rynku. Materiały pokonferencyjne III Letniego Seminarium Austriackiego Instytutu Misesa*, mises.pl/wp-content/uploads/2010/12/granice_rynkupdf [dostęp 30.01.2015].
- Panfil R. (2006), *Prakseologia gier sportowych*, „Studia i Monografie Akademii Wychowania Fizycznego” nr 82, Wrocław, www.sporty.pl/ksiazka-Prakseologia-gier-sportowych-Studia-i-Monografie-Akademia-Wychowania-Fizycznego-we-Wroclawiu-Nr-82-Ryszard-Panfil-6519 [dostęp 15.02.2015].
- Pszczółowski T. (1986), *Prakseologia w planach i ich realizacji*, „Prakseologia”, 97–98.
- Sprawozdanie z działalności Instytutu Filozofii w 2013 roku (2013)*, https://wns.amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0010/249994/Sprawozdanie-z-dzialalnosci-Instytutu-Filozofii-w-2013-roku.pdf [dostęp 3.03.2015].
- Sułek M. (2013), *Potega państwa – modele i zastosowania*, Ramber, Warszawa.
- Sułek M. (2008), *Trzy działy prakseologii*, „Rocznik Naukowy Wydziału Zarządzania w Ciechanowie Wyższej Szkoły Menedżerskiej w Warszawie”, Ciechanów, zesz. 1–2, t. II, mises.pl/wp-content/uploads/.../sulek-trzy-dzialy-prakseologii_1.pdf [dostęp 4.02.2015].

- Sztumski W. (2011), *Blaski i cenie dobrej roboty, czyli czy Kotarbiński miał rację*, „Sprawy Nauki”.
- Szpaderski A. (2013), *Prakseologia a nauki o zarządzaniu. Studium metodologiczne*, Wydawnictwo PTM, Warszawa.
- Uchwała nr 28/2013 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 21 lutego 2013 roku w sprawie opinii o zmianie struktury Wydziału Teologicznego UKSW*, www.senat.uksw.edu.pl/resolution/getfile/id/1191 [dostęp 1.03.2015].
- Zakład Prakseologii, Heurystyki i Marketingu Politycznego IPE WH US* (2014), www.whus.pl/pl/o-wydziale/instytuty-i-katedry/instytuty/instytut-politologii-i-europeistyki/pracownicy/prof-dr-hab-benon-z-szalek/ [dostęp 15.02.2015].
- Zalewska-Turzyńska M. (2010), *Przydatność i zastosowanie prakseologii w badaniach procesu komunikowania w organizacji*, „Acta Universitatis Lodzianis Folia Oeconomica”, 234, zarządzanie.uni.lodz.pl/tabid/173/Default.aspx?uid=154 [dostęp 12.02.2015].
- Zalewska-Turzyńska M. (2012), *Komunikowanie się w organizacji: studium prakseologiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, https://opac.cbw.pl/.../wo2_opbib.p? [dostęp 12.02.2015].
- Zalewska-Turzyńska M. (2013), *Komunikowanie się w organizacji – propozycja pomiaru skuteczności i efektywności*, „Zarządzanie i Finanse”. 1, cz. 4, yadda.icm.edu.pl/yadda/.../bwmeta1.element.ekon-element-0001712855 [dostęp 12.02.2015].
- Załuński T. (2012), *Sztuka i prakseologia*, msl.org.pl/pl/wydarzenia/dzialajmy-sprawniej/ [dostęp 23.02.2015].

Summary

Is praxiology present in Poland?

The article is an attempt to answer the question about the current „condition” praxiology in Poland. If it is touched by stagnation or it felt into crisis.

To answer the question, the author explored online records using Google searching and traditional paper publications from the years 2005–2014.

Institutional resources of praxiology are admittedly scattered, but fortunately praxiology appears regularly in the magazine „Prakseologia” and the English-language yearbook „Praxiology”. Since 1990 the Learning Society of Praxiology operates to integrate the praxiology’s environment. There are several educational institutions dealing with detailed praxiology due to the profile of an university. There are plenty of publications of the problems of overall praxiology and management theory.

Therefore praxiology is still alive, though nowadays it is dominated by the low-level generalization which is the theory of organization and management.

Key words: overall praxiology, detailed praxiology, Learning Society of Praxiology, yearbook „Prakseologia”, yearbook „Praxiology”, praxiological publications, praxiology educational institutions